

Resursseista koulutuksessa ja investoinnista tulevaisuuteen

Suomi on vuosikymmenten ajan rakentanut kansallista identiteettiään "koulutuksen suurvaltana". Olemme tottuneet ajatukseen, että tasa-arvoinen ja laadukas koulutus on luonnonvaramme ja kilpailukykyemme kivijalka. Vuonna 2026 tämä kuva on kuitenkin säpäöllä. Tuoreet OECD-vertailut ja korkeakoulukentän viestit piirtävät kuvan järjestelmästä, joka kamppailee resurssiniukkuuden, ristiriitaisten ohjausvaikutusten ja inhimillisen jaksamisen ääri rajoilla. Kasvava valmistuvien määrä rahoituksen varmistamiseksi ja jo pitkään pienentyneet ikäluokat ovat haastavan yhtälö.

Tilastot puhuvat karua kieltä: Suomi on menettänyt asemansa koulutustason kärjessä. Samalla kun kilpailijamaat ovat lisänneet panostuksiaan, Suomessa korkeakouluopiskelijaa kohden käytetyt varat ovat laskeneet reaalisesti yli 13 prosenttia. Tämä ei ole enää tehostamista, se on näivettämistä.

Seinät syövät sivistystä

Yksi suomalaisen korkeakoulupolitiikan suurimmista paradokseista liittyy kiinteistöihin. Valtion ja yliopistojen omistama Suomen Yliopistokiinteistöt Oy (SYK) toimii markkinaehtoisesti ja tavoittelee voittoa, jota se tulouttaa osinkoina omistajilleen. Käytännössä tämä tarkoittaa, että yliopistot maksavat saamastaan niukasta perusrahoituksesta ylisuuria vuokria, jotta valtio voi kirjata ne tuloiksi toisessa taskussa. Tämä on nollasummapeliä, jossa sivistykseen tarkoitettut eurot valuvat seiiniin ja hallintoon opetuksen ja tutkimuksen sijaan. Vaikka vuokria on vuonna 2024 tarkistettu, rakenteellinen ongelma säilyy: korkeakouluilla ei ole aitoa mahdollisuutta kilpailuttaa tilojaan, ja neliötehokkuuden maksimointi uhkaa yhteisöllisyyttä. Lisäksi samaan aikaan tilojen tarve määrässä ja laadussa muuttuu etätyön ja etäopiskelun kautta nopeasti.

Hankeralli vai vapaa tiede?

Hallituksen tavoite nostaa T&K-rahoitus neljään prosenttiin bruttokansantuotteesta on elintärkeä. Kuitenkin tapa, jolla rahoitusta ohjataan, herättää huolta. Vuoden 2025 rahoitusmallit ja painotus kilpailtuun rahoitukseen ajavat tutkijoita entistä nopeampaan "hankeralliin", jossa työaika kuluu rahoitushakemusten täyttämiseen varsinaisen tutkimustyön sijaan.

Lyhytjänteinen projektirahoitus ei kannusta ottamaan tieteellisiä riskejä, joista todelliset läpimurrot syntyvät. Professoriliitto onkin aiheellisesti peräänkuuluttanut vapaan tutkimusrahoituksen vahvistamista. Ilman vahvaa perusrahoitusta yliopistot muuttuvat projektitoimistoiksi, ja pitkäjänteinen tieteen tekeminen kärsii. Tutkimus ryntäilee hype-syklien perässä, minkä päättävät rahoittajat ja ulkoiset arvioijat saamiensa kriteerien mukaan. Tutkimuksen sykli voi olla 10–25 vuotta, ei 3–5 vuotta.

Inhimillinen kestävyysvaje

Kaikkein huolestuttavin signaali tulee kuitenkin ihmisiltä. OAJ:n työolobarometrin mukaan vain 42 prosenttia opetusalan ammattilaisista uskoo jaksavansa työssään eläkeikään saakka. Samaan aikaan opiskelijat kamppailevat toimeentulon kanssa tukileikkausten puristuksessa.

Uupunut professori ei innovoi, eikä nälkäinen opiskelija opi. Olemme luoneet järjestelmän, joka puristaa tehoja irti inhimillisen pääoman kustannuksella. Rahoitusmallin uudet indikaattorit, jotka painottavat ensikertaisten sisäänottoa ja nopeaa valmistumista, luovat "tutkintotehtaita", joissa laatu on toissijaista. Kun rahasta merkittävä osa tulee valmistuvista, on tarve ottaa kaikki sisään ja saada kaikki valmiiksi. Opettaja-opiskelija suhde voi parantua myös pienentämällä opiskelijoiden määrää ja tasaamalla kuormitusta.

Investointi, ei kuluerä

Suomalainen korkeakoulutus on tienhaarassa. Voimme jatkaa nykyistä linjaa, jossa koulutus nähdään kulueränä, jota on tehostettava, ja jossa yliopistot ajetaan tiukalle markkinaehtoisessa kilpailussa. Tämän tien päässä on keskinkertaisuus ja osaajapula.

Toinen vaihtoehto on nähdä koulutus strategisena investointina. Se vaatii rahoituspoljan pitkäjänteistä korjaamista, kiinteistömallin kohtuullistamista ja luottamusta siihen, että hyvinvoiva korkeakoulu yhteisö tuottaa parasta tulosta. Tulevaisuuden kasvu ei synny seinistä eikä Excel-taulukoista, vaan ihmisten osaamisesta. On aika päättää, halummeko olla sivistysvaltio vain juhlapuheissa vai myös arjessa.

TEKin Korkeakouluvaliokunta

TEKin Korkeakouluyhdistykset

Daniel Valtakari, työelämäasiantuntija, TEK